

Des de la mirada de Montaigne

Vivim en el segle XXI (tecnologies, interdependència, globalització), però en certa manera estem també instal·lats en un temps de transició entre alguns dogmatismes ideològics dels segles XIX i XX i un futur que s'albira ple de canvis, possibilitats i incerteses. En el camp de les idees hi ha algunes similituds amb el final del segle XVI i principis del XVII, quan les guerres de religió assolaven els camps europeus, els dogmatismes religiosos medievals estaven en crisi, però encara no s'havia entrat en el període de la revolució científica, la filosofia moderna i la Il·lustració.

Resulta fàcil comprovar com entre l'abstracció de les grans idees i valors legitimadors (llibertat, dignitat, justícia, equitat, pluralisme, benestar) i la realitat dels comportaments pràctics sempre existirà un clar marge per a la insatisfacció ciutadana. Els períodes de canvi acostumen a incentivar l'escepticisme i el realisme tant en les idees com en les actituds. Són períodes en què hi ha moltes preguntes crítiques i poques respostes dotades d'una autoritat intel·lectual inequívoca. Quan les respostes habituals no convencen, l'escepticisme teòric i el realisme pràctic queden reforçats. Montaigne i Shakespeare com a paradigma. El primer influirà en el segon. Les seves idees tendeixen a canviar l'autoimatge i perspectiva dels europeus. Fixem-nos en algunes breus reflexions.

Sembla que cap al 1562 tres indis procedents de l'assentament francès situat en el que és avui Rio de Janeiro van ser presentats al rei Carles IX, que aleshores tenia dotze anys. Montaigne va tenir l'oportunitat de conèixer-los a Rouen i de parlar amb ells. Ens explica que quan algú els va preguntar què és el que havien trobat més sorprenent del que havien vist a França varen respondre que els havien sorprès especialment dues coses: que "se sotmetessin a l'obediència d'un nen en comptes de triar un adult per governar", així com les grans desigualtats socials de la societat francesa. Val la pena recollir el fragment d'aquesta última idea: "S'havien adonat -diu Montaigne- que entre nosaltres hi havia homes plens i afartats de tota mena de comoditats, mentre els seus iguals demanaven almoïna a les seves portes, descarnats de fam i de pobresa; i trobaven estrany que aquells iguals necessitats poguessin patir una injustícia sense agafar pel coll els altres o calar-los foc a les cases" (I, 30). La simpatia de Montaigne és pels indis. Els idealitza i creu que el

FERRAN REQUEJO

CATEDRÀTIC DE CIÈNCIA POLÍTICA, UPF

contacte amb Europa els suposarà una degradació.

D'altra banda, sabia que una característica dels humans és cercar explicacions, tractar de defugir la ignorància superant concepcions mítiques inventades. Aristòtil al·l referons. Tanmateix, Montaigne veu aquest desig de coneixement abocat a una certa frustració permanent: "M'arriscaria a tractar a fons alguna matèria si no em conegués tant i tinguéssim una idea equivocada de la meua incompetència [...] i em puc lliurar al dubte i a la incertesa, i a la meua natura original, que és la ignorància" (I, 50). La religió no és sinó un altre afer cultural de caràcter local: "Som cristians per la mateixa raó que som perigordians o alemanys" (II, 12).

L'escepticisme epistemològic, el pluralisme ètic i el contrast entre el que sentim i pensem i el comportament extern resulten inevitables. El món pràctic no és gaire racional: "El món no és res més que un gronxador perpetu" (III, 2). I tampoc no hi ha cap mena de substància individual permanent. L'estabilitat radica en el moviment. Ens fem amb les accions i el temps. Heràclit dins Parmènides. L'autoengany sempre plana en els nostres cervells. I sovint hi aterra. Els humans som una mena d'adolescents permanents. Montaigne

col·loca tothom en termes realistes amb independència del rang social: "És inútil que ens posem xanques, perquè també hem d'utilitzar les cames per caminar. I al tron més elevat del món ens hem d'asseure sobre el cul" (III, 13).

Montaigne ofereix una saviesa pràctica que no necessita fer gaires concessions ni als poders vigents ni a les concepcions autocomplaents de caràcter filosòfic o religiós, sempre propenses a un provincianisme també quan parlen de pretesos universalismes: "Costa més d'interpretar les interpretacions que no pas d'interpretar les coses, hi ha més llibres sobre els llibres que sobre cap tema: no fem més que comentar-nos els uns als altres" (III, 13). Cada ésser humà viu en móns diferents. Però massa vegades els humans han estat víctimes de les seves idees, de les seves concepcions sobre un món millor. "La paraula és meitat de qui parla i meitat de qui l'escolta" (III, 13), però els pitjors errors morals i polítics acostumen a ser col·lectius.

En termes liberals i democràtics, l'escepticisme i el realisme resulten convenients en quasi tots els projectes polítics. Per exemple, la Unió Europea, que es va construir des d'una racionalitat una mica barroca i sempre basada en interessos immediats, té alguna cosa de funció teatral en la qual els personatges van improvisant el guió. Potser, al final, aquesta haurà sigut una de les seves grans deses. En el nostre context, ser euroescèptic no té gaire sentit, però sí que en té ser un europeista escèptic. Convé mirar a la UE des de la mirada crítica de Montaigne.

Especialment en la política internacional, la civilització pot reprimir les tenebres del comportament humà, però mai podrà eliminar-les.

VINCENT KESSLER / REUTERS

Els períodes de canvi acostumen a incentivar l'escepticisme i el realisme tant en les idees com en les actituds